

ЕКОНОМІКА І
УПРАВЛІННЯ НАРОДНИМ
ГОСПОДАРСТВОМ

ECONOMICS
AND MANAGEMENT
OF NATIONAL ECONOMY

УДК 339.564 : 633.8(477)
JEL Classification Q13, M11, F15

Варченко Ольга

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна
E-mail: omvarchenko@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Анотація

Останніми роками взаємозв'язок українського і світового ринків олійних культур та продуктів їх переробки стає все тіснішим, що пов'язано з поглибленням процесів міжнародного поділу праці та входженням України до числа світових лідерів з виробництва насіння олійних культур, рослинних жирів та шроту. Тому підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України щодо оліїно-жирової продукції та забезпечення її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках набуває надзвичайно важливого значення.

Для вирішення поставлених у статті завдань використано наступні методи економічних досліджень: монографічний (під час аналізу наукової і економічної літератури з досліджуваної проблеми); теоретичного узагальнення; спостереження та економічного аналізу (під час оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку оліїно-жирового підкомплексу); економіко-статистичний та порівнянь; статистичних групувань.

Для нарощення експортного потенціалу олійних культур потрібно здійснити перехід до якісно нових технологій, що призведе до підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Значна роль у розвитку виробництва насіння олійних рослин повинна бути відведена державній аграрній політиці, яка передбачає диверсифікацію виробництва шляхом збільшення різноманітності олійних культур, які вирощуються господарствами корпоративного сектору аграрної економіки.

Вважаємо, що важливою умовою для нарощення експортного потенціалу олійних культур України є впровадження принципів міжнародної системи технічного регулювання в рамках СОТ шляхом прискорення процесу гармонізації вітчизняних діючих стандартів відповідно до вимог Міжнародної організації із стандартизації; фінансування розробки нових, гармонізованих з міжнародними, державних стандартів та технічних регламентів на основні види продукції і методів випробувань її показників якості на виконання Закону України «Про стандартизацію»; активізація роботи із взаємного визнання процедур з контролю та сертифікатів відповідності з країнами, які є торговельними партнерами України; забезпечення прозорості та узгодженості з професійними громадськими організаціями усіх аспектів.

Ключові слова: олійні культури, рослинні жири, експорт, регулювання, потенціал.

Вступ.

Останніми роками взаємозв'язок українського і світового ринків олійних культур та продуктів їх переробки стає все тіснішим, що пов'язано з поглибленням процесів міжнародного поділу праці та входженням України до числа світових лідерів з виробництва насіння олійних культур, рослинних жирів та шроту. Тому підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України щодо

олійно-жирової продукції та забезпечення її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках набуває надзвичайно важливого значення.

У сучасних умовах олійні є одними з найліквідніших культур як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Оскільки зовнішньоекономічна діяльність аграрного сектору України нині проходить складний етап становлення, виникає нагальна потреба у розширенні і поглибленні маркетингових досліджень щодо експортного потенціалу ринку олійних культур та продуктів їх переробки, аналізі умов формування і функціонування ринку, вивченні стану попиту та пропозиції, дослідженні динаміки цін, визначенні місткості ринку, його сегментації та прогнозуванні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема формування та розвитку експортного потенціалу, а також ефективного його використання є особливо актуальною для країни з перехідною економікою, де недостатньо розвинені правові та економічні механізми його формування, практично не використовуються методи державної підтримки експорту, розробки, реалізації та оцінювання ефективності програм розвитку експортної діяльності.

У науковій літературі теоретико-методологічні положення сучасної теорії міжнародної торгівлі та аналізу міжнародних ринків висвітлено у працях: Г. Армстронга, І. Бураковського, Ф. Котлера, М. Кондратьєва, А. Кредісова, В. Кучеренка, Ф. Лассалья, Ф. Левшина, Г. Менкю, Є. Попова, М. Портера, С. Соколенка, М. Туган-Барановського, Д. Хаберлера та інших. Важливу роль у теоретичному осмисленні факторів та процесів, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємств агропромислового комплексу, формування його експортного потенціалу та конкурентоспроможності, відіграють дослідження таких вітчизняних економістів: В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, Ю.Д. Білика, В.С. Будкіна, П.І. Гайдуцького, В.П. Галушко, О.Д. Гудзинського, А.М. Кандиби, С.М. Кваші, І.В. Кобути, В.В. Лазні, В.М. Петрова, П.Т. Саблука, А.С. Філіпенка, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших вчених.

Сучасні умови розвитку аграрного сектору України вимагають поглиблених досліджень процесів формування та реалізації експортного потенціалу ринку насіння олійних культур та рослинних жирів, визначення ролі держави в його регулюванні, прогнозування тенденцій розвитку, вирішення проблем, пов'язаних з просуванням продукції глибокої переробки на зовнішні ринки. Необхідність пошуку внутрішніх джерел та шляхів активізації зовнішньоекономічної діяльності на ринку насіння олійних культур та продуктів його переробки вимагає проведення наукових досліджень, пов'язаних з подальшим розвитком теоретичних основ його формування і регулювання, оцінювання впливу окремих умов та факторів на підвищення рівня його експортної орієнтації.

Мета.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендації щодо формування експортного потенціалу олійних культур в Україні.

Методологія дослідження.

Для вирішення поставлених у статті завдань використано наступні методи економічних досліджень: монографічний (під час аналізу наукової і економічної літератури з досліджуваної проблеми); теоретичного узагальнення; спостереження та економічного аналізу (під час оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку олійно-жирового підкомплексу); економіко-статистичний та порівнянь; статистичних групувань.

Результати.

Оцінюючи сучасний стан експорту насіння олійних культур та продуктів їх переробки протягом 2010-2017 рр., можемо зробити висновок про суттєве зростання його обсягів у вартісному виразі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та частка в структурі експорту агропродовольчої продукції*

Показник	Рік					2017 р. в % до	
	2010	2014	2015	2016	2017	2010 р.	2016 р.
Обсяги реалізації насіння і плодів олійних, тис. дол. США	1085659	1687715	1475456	1534995	2060121	189,8	134,2
Частка в структурі експорту агропродовольчої продукції, %	10,9	10,1	10,1	10	11,6	+0,7 в.п.	-1,6 в.п.
Жири та олії тваринного або рослинного походження, тис. дол. США	2617314	3822032	3299799	3962976	4605666	175,9	116,2
Частка в структурі експорту агропродовольчої продукції, %	26,3	22,9	22,7	25,9	25,9	-0,4 в.п.	0

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Експорт продукції олійних і продуктів їх переробки приніс 6,6 млрд. дол. США в 2017 році (5,4 млрд. дол. США – в 2016 р), а частка в загальному експорті агропродовольчої продукції становила майже 37,5%.

Олійні та продукти їх переробки, на рівні із зерном і металопродукцією, є для України стратегічною статтею експорту, яка має суттєвий вплив на валютний ринок [1].

Олійна продукція йде на експорт рівномірно протягом сезону, відповідно, у міру зростання цін збільшиться і експортна виручка [2]. Тому вплив поточних коливань цін на валютний ринок буде мінімальним.

Ціни на внутрішньому ринку соняшникового комплексу впродовж звітної періоду зростали через девальвацію гривні. Переробники озвучували закупівельні ціни на насіння соняшника в межах 10800-11500 грн/т на умовах доставки СРТ-підприємство.

Україна за січень-вересень 2018 року експортувала олійних культур на 1339 млн дол. США, що майже на 3% більше показників за відповідний період минулого року.

Необхідно зазначити, що за результатами дев'яти місяців 2018 року лідируючу позицію за обсягами експорту товарів цієї групи займає ірак. Його реалізували за кордон 1,7 млн т на суму 698 млн дол. США. Експортні поставки понад 1,5 млн т сої принесли вітчизняним агровиробникам дохід в 600 млн дол. США. Вартість експорту 25 тис. т насіння соняшнику склала більше 13 млн дол. США.

Характерною ознакою січня-вересня 2018 року стало посилення європейського вектора у вітчизняному експорті олійних культур. В цілому країни-члени ЄС закупили в Україні близько 60% продукції цієї групи.

Вперше за останні роки в 2018 р. лідируючу позицію в рейтингу найбільших вітчизняних імпортерів олійних зайняла Німеччина. Її частка склала 14% в загальному експорті цієї продукції. За дев'ять місяців 2018 року ця країна закупила українських олійних культур на суму 191 млн дол. США.

Впритул до неї наблизилася Бельгія з часткою 13,2%. Туреччина, яка з початку року очолювала рейтинг основних імпортерів продукції цієї групи, перемістилася на третє місце (13%). Відчутно менші закупівлі олійних культур здійснюють Франція (8,2%), Білорусь (6,0%), Нідерланди (5,8%), Іран (5,4%) і Польща (4,6%). Спільна частка цих восьми країн перевищила 70%.

У той же час, в січні-вересні 2018 року Україна експортувала жирів і олій на 3,2 млрд дол. США, що на 8% менше торішніх показників за відповідний період. Основним експортним товаром

цієї групи є олія соняшникова. Її продали на ринки країн світу на суму 2,9 млрд дол. США, на 0,3 млрд дол. США менше, ніж за дев'ять місяців 2017 року.

Домінуючим покупцем жирів і масел українського виробництва традиційно виступає Індія, яка з 2015 року нарощує обсяги закупівель соняшникової олії. Якщо за підсумками 2016 року частка Індії в вітчизняному експорті жирів і масел становила 29,4%, а в 2017 році – 34,4%, то тільки за дев'ять місяців 2018 року її частка в структурі українського експорту цього виду продукції склала 42%. Решта основні країни-імпортери помітно поступаються їй за вартісними обсягами закупівель: Китай – 7,7%, Ірак – 6,1%, Нідерланди – 5,5%, Італія – 5,4% та Іспанія – 4,8%. Сукупно на ці шість країн припадає близько 72% вартості експорту масел і жирів.

Необхідно зазначити, що протягом 2010-2017 рр. спостерігається суттєве зростання обсягів виробництва олійних культур (табл.2). Основна частка виробництва олійних, як і раніше, припадає на соняшник. Після рекордного врожаю 2016 року (14,5 млн. тонн) в 2017 році Україна зібрала 13,2 млн. тонн. Причина – несприятливі погодні умови, через які врожайність знизилася з 2,28 т/га до 2,07 т/га, а олійність до 42-44%.

Таблиця 2

Динаміка виробництва насіння олійних культур господарствами усіх категорій*

Рік	Олійні культури, всього		В т.ч.					
			соняшник		соя		Ріпак та кольза	
	тис.т.	в % до всього	тис.т.	в % до всього	тис.т.	в % до всього	тис.т.	в % до всього
2010	10033,0	100	6771,5	67,49	1680,2	16,75	1469,7	14,65
2011	12453,9	100	8670,5	69,62	2264,4	18,18	1437,4	11,54
2012	12074,1	100	8387,1	69,46	2410,2	19,96	1204,4	9,98
2013	16232,2	100	11050,5	68,08	2774,3	17,09	2351,7	14,49
2013	16066,2	100	10941,2	68,10	2740,7	17,06	2335,3	14,54
2015	16961,5	100	11181,1	65,92	3930,6	23,17	1737,6	10,24
2016	19192,4	100	13626,9	71,00	4277	22,28	1153,9	6,01
2017	18411,4	100	12235,5	66,46	3899,4	21,18	2194,8	11,92
2017 р. в % до 2010 р	183,5		180,7		232,1		149,3	
2017 р. в % до 2016 р	95,9		89,8		91,1		190,2	

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Найбільше серед олійних було зібрано: соняшнику – 12,2 млн тонн при врожайності 20,1 ц/га; сої – 3,9 млн тонн при врожайності 19,7 ц/га; ріпаку – 2,2 млн тонн при врожайності 27,9 ц/га.

Лідерами за виробництвом олійних культур стали Кіровоградська (1,36 млн тонн), Дніпропетровська (1,31 млн тонн), Харківська (1,21 млн тонн), Вінницька (1,2 млн тонн), Одеська (1,19 млн тонн), Полтавська (1,07 млн тонн) та Хмельницька (1,07 млн тонн) області.

Стрімке зростання виробництва насіння ріпаку в 2017 р. проти 2016 р. на 90%, з 1,142 млн до 2,15 млн тонн обумовлено передусім істотним розширенням площ під культурою – збільшення з 448,8 тис. до 778 тис. га (табл. 3). Збільшилася і віддача гектара – з 25,1 до 27,6 ц/га, що було викликано технологічними особливостями його вирощування.

Зменшення обсягу виробництва соняшнику (-10,7%) відбулося не стільки за рахунок скорочення площі сівби до 6,047 млн га (-0,7%), скільки за рахунок зниження врожайності до 2,01 т/га (-10,3%).

Виробництво соєвих бобів також знижено в порівнянні з 2016 р. роком до 3,89 млн т (-9%). Розширення посівних площ у 2017 році на 6,3% до 1,976 млн га було нівельовано значним зниженням врожайності – до 1,97 т/га (-14,3%).

Валовий збір ріпаку збільшено майже в два рази і склав 2,195 млн тонн, що сталося в умовах розширення посівних площ до 0,786 млн га (+ 6,3%) і зростання врожайності на 8,6% – до 2,79 т/га.

Таблиця 3

Динаміка посівних площ основних видів олійних культур в господарствах усіх категорій*

Показник	Рік					2017 р. в % до	
	2010	2014	2015	2016	2017	2010 р.	2016 р.
Всього олійних культур, тис. га	6555	7945	7945	8397	8823	134,6	105,1
В % від всього	24,3	29,2	29,5	31,1	32,0	+7,7 в.п.	+0,9 в.п.
Соняшник, тис. га	4572	5257	5105	6073	6034	132	99,4
В % від всього	17,0	19,3	19,0	22,5	21,9	+4,9 в.п.	-0,6 в.п.
Соя, тис. га	1076	882	2158	1869	2000	185,9	107
В % від всього	4,0	3,2	8,0	6,9	7,3	+3,3 в.п.	+0,4 в.п.
Ріпак і кольза, тис. га	907	1806	682	455	789	86,9	173,4
В % від всього	3,4	6,6	2,5	1,7	2,9	-0,5 в.п.	+1,2 в.п.

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Необхідно зазначити, що для виробництва насіння олійних культур в Україні, особливо у малих сільськогосподарських підприємствах, характерним є наступні причини зниження його ефективності: порушення правил оптимального сівозміни, зниження родючості ґрунту, використання неякісного насіннєвого матеріалу, порушення технології обробітку, скорочення використання хімічних засобів боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами, відсутність необхідного набору техніки, поширення хвороб і шкідників [3-4].

Низьким залишається рівень внесення мінеральних і органічних добрив, недостатні обсяги проведення агрохімічних заходів по боротьбі з бур'янами, шкідниками і хворобами рослин, в результаті чого продовжується зниження родючості ґрунтів, погіршення фітосанітарної обстановки, що, безсумнівно, здійснює згубний вплив на стійкість зростання валових зборів олійних та інших сільськогосподарських культур [5].

Незважаючи на складні умови виробництва олійних культур в Україні, існує достатньо резервів для підвищення економічної ефективності їх виробництва і подальшого виходу з конкурентоспроможною продукцією на національний і світові продовольчі ринки. Виробництво олійних культур є прибутковим видом діяльності, який дозволяє підтримувати позитивну рентабельність [6].

Серед олійних культур зберігається тенденція до зростання рентабельності виробництва ріпаку: до 58,8% в 2017 р., проти 44,9% у 2016 році та 44,3% у 2015 році. Проте, соняшник стрімко втрачає свою привабливість: його рентабельність знизилась із 80,5% у 2015 році та 63% у 2016 році – до 30,8% 2017 року. Соя також підтримує цей тренд, за рік показники ефективності її вирощування впали удвічі – до 25,4% в 2017 році.

Прибутковість є один із стимулів до виробничої спеціалізації більшості сільськогосподарських підприємств. Так, протягом досліджуваного періоду частка олійних культур в структурі доходів аграрних підприємств зросла на 24,1 в.п. і в 2017 році становила 35,8%, зокрема соняшнику – 23,6% (табл.4).

При цьому частка олійних культур в структурі прибутку господарств корпоративного сектору аграрної економіки становила в 2017 р. майже 50%, що на 13,3 в.п. більше ніж в 2005 р.

Необхідно відзначити, що нині спостерігається процес монополізації виробництва насіння олійних культур, зокрема соняшнику в корпоративному секторі аграрної економіки.

Так, в 2005 році індекс концентрації реалізації соняшнику становив – 71,8, в 2017 р. – 93,3.

Необхідно відзначити, що в структурі реалізації соняшнику найбільшу питому вагу займають висококонцентровані сільськогосподарські підприємства 7 групи (з обсягами реалізації понад 25000 ц), що є свідченням посилення процесу монополізації (табл. 5).

Таблиця 4

Динаміка частки основних видів олійних культур в структурі прибутків та доходів від реалізації сільськогосподарської продукції*

Показник	Рік					2017 р. + - до:	
	2005	2010	2013	2016	2017	2005	2010
Частка у прибутках від реалізації продукції сільського господарства, %							
Насіння соняшнику	29,1	46,2	39,0	33,8	33,5	4,5	-12,7
Соя	1,3	3,0	7,9	7,2	11,3	10,0	8,4
Ріпак	4,8	5,7	4,2	3,8	3,7	-1,1	-2,0
Разом олійні культури	35,2	54,9	51,1	44,9	48,6	13,3	-6,3
Частка у загальних доходах, %							
Насіння соняшнику	9,5	20,5	17,7	23,8	23,6	14,1	3,1
Соя	1,4	3,7	5,8	8,1	9,0	7,6	5,3
Ріпак	0,9	4,7	5,3	3,9	3,2	2,3	-1,5
Разом олійні культури	11,8	28,9	28,8	35,8	35,8	24,1	6,9

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Таблиця 5

Групування сільськогосподарських підприємств за обсягами реалізації насіння соняшнику, ц*

Групи за обсягом реалізації насіння соняшнику, ц	2005 р.			2017 р.		
	Частка підприємств, %	Реалізовано, тис. т	% до усього	Частка підприємств, %	Реалізовано, тис. т	% до усього
до 500	18,8	17	0,9	5,0	7	0,1
501-1000	11,8	39	2,0	4,2	19	0,2
1001-2500	22,0	162	8,5	13,1	133	1,7
2501-5000	19,8	319	16,7	17,1	370	4,8
5001-10000	17,4	544	28,5	22,2	952	12,3
10001-25000	8,7	557	29,2	26,0	2399	30,9
більше 25000	1,4	269	14,1	12,4	3887	50,1
Усього	100,0	1907	100,0	100,0	7766	100,0

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Важливим чинником є методи державного регулювання формування експортного потенціалу олійних культур, зокрема це законодавча регламентація оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Олійні культури займають 58,9% від усіх посівних площ, зайнятих під зерновими і зернобобовими культурами. Більша частина зібраного врожаю експортується в переробленому та непереробленому вигляді, в результаті, ціни внутрішнього ринку визначаються цінами на світовому за вирахуванням витрат на логістику й експорт [7]. Відповідно, невідшкодування ПДВ при експорті відповідних культур і віднесення податкового кредиту, сформованого при їх закупівлі, на витрати, призведе до падіння закупівельних цін на них, що сукупно призведе до втрат простих фермерів-виробників обсягом від 10 до 16 млрд. грн. на рік.

Вже в середньостроковій перспективі падіння цін на олійні культури примусить аграріїв скоротити їх виробництво і перейти на інші культури, в результаті вже в середньостроковій перспективі також постраждають і вітчизняні переробники, які зіштовхнуться з дефіцитом сировини [8]. Особливо важкою ситуація може скластися в сфері переробки соняшника, оскільки вже зараз сукупні потужності українських олієекстракційних заводів з його переробки складають 20 млн. тонн на рік, а до 2020 року очікується їх збільшення.

В той же час, офіційно, в Україні у 2016/2017 маркетинговому році було вироблено 13,6 млн. тонн соняшника і ще близько 2,5 млн. тонн склало його тіньове виробництво. Таким чином, для завантаження наявних потужностей слід збільшити врожай соняшника, що навряд чи можна

очікувати у випадку падіння закупівельних цін на нього. Також, враховуючи наведені вище дані, що свідчать про наявність в Україні надлишкових потужностей для переробки соняшника, запровадження заходів, покликаних стимулювати подальше збільшення переробки, абсолютно не має сенсу і є навіть шкідливим для розвитку економіки України.

Скасування відшкодування ПДВ при експорті соняшника не зможе стимулювати зростання його переробки, а лише призведе до росту доходів власників переробних підприємств.

30 серпня 2018 р. Президентом України був підписаний Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування податком на додану вартість операцій з вивезення за межі митної території України олійних культур». Даним законом передбачено скасування норми, відповідно до якої не компенсувався ПДВ при експорті сої та ріпаку сільськогосподарським підприємствам, які самостійно виростили зазначені культури на землях сільськогосподарського призначення.

Дані зміни спрямовані на сприяння розвитку аграрного сектора економіки та захист малих сільськогосподарських виробників. У випадку, якби закон не був підписаний, доходи аграріїв від реалізації своєї продукції знизилися б у 2018 році на 16,7%. Також економіка України зіткнулася б з проблемою збільшення тінювого ринку. Відсутність відшкодування ПДВ спричинило б до закупки сої і ріпаку за готівку, тобто за вартістю без ПДВ, з подальшим вивезенням, без відшкодування і без повернення валютної виручки в країну.

Варто зазначити, що норми Податкового кодексу України зберегли для трейдерів скасування відшкодування ПДВ для операцій з вивезення за межі митної території України в митному режимі експорту з 1.09.18 по 31.12.21 рр. соєвих бобів (товарна позиція 1201 згідно з УКТ ЗЕД) та з 1.01. 20 по 31.12.21 рр. – зерен ріпаку (товарна позиція 1205 згідно з УКТ ЗЕД) були наслідком скрупульозного дослідження та обробки численних звернень олійно-жирових підприємств і профільних асоціацій. Основною метою затвердження норми було стимулювання створення нових підприємств з переробки насіння олійних культур і забезпечення завантаження вже функціонуючих вітчизняних переробних потужностей. В підсумку, запропоновані заходи повинні сприяти збільшенню зайнятості населення України внаслідок створення нових робочих місць.

На нашу думку, невідшкодування ПДВ при експорті олійних культур є заходом еквівалентної дії, оскільки означає, що при їх продажу на експорт виробник буде зобов'язаний відносити податковий кредит з ПДВ, що виникає при закупівлі насіння, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів та інших матеріальних ресурсів, необхідних для вирощування і збирання олійних культур, на витрати, а при продажу всередині країни буде покривати їх за рахунок отриманих від покупця податкових зобов'язань з ПДВ. Більш того, Директива Ради ЄС №2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість не передбачає обмеження права певних категорій суб'єктів господарювання на відшкодування ПДВ при здійсненні експортних операцій. Таким чином, прийняття даної норми призведе до погіршення відносин з Європейським Союзом, оскільки 90% експорту ріпаку йшло в ЄС.

Висновки і перспективи.

Отже, з метою нарощення експортного потенціалу олійних культур потрібно здійснити перехід до якісно нових технологій, що призведе до підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Значна роль в розвитку виробництва насіння олійних рослин повинна бути відведена державній аграрній політиці, яка передбачатиме диверсифікацію виробництва, шляхом збільшення різноманітності олійних культур, які вирощуються господарствами корпоративного сектору аграрної економіки.

Вважаємо, що важливою умовою нарощення експортного потенціалу олійних культур України є: впровадження принципів міжнародної системи технічного регулювання в рамках СОТ шляхом прискорення процесу гармонізації вітчизняних діючих стандартів відповідно до вимог Міжнародної організації із стандартизації; фінансування розробки нових, гармонізованих з

міжнародними, державних стандартів та технічних регламентів на основні види продукції і методів випробувань її показників якості на виконання Закону України «Про стандартизацію»; активізація роботи із взаємного визнання процедур з контролю та визнання сертифікатів відповідності з країнами, які є торговельними партнерами України; забезпечення прозорості та узгодженості з професійними громадськими організаціями усіх аспектів, не допускаючи подальшого послаблення режиму митно-тарифного регулювання, спрямованого на захист внутрішніх виробників насіння олійних культур.

Список використаних джерел

1. Педорченко А.Л. Досвід експорту олійних культур та продуктів їх переробки країн з розвинутою ринковою економікою. *Агросвіт*. 2015. № 13. С. 37-42.
2. Шевченко Н.Ю. Особливості митного регулювання експорту олійних культур та товарів їх переробки. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2009. № 31. С. 112-114.
3. Димов О.М. Економічна ефективність виробництва продукції олійних культур у Херсонській області. *Таврійський науковий вісник. Економічні науки*. 2016. Вип. 95. С. 29-38.
4. Байдюк С.А. Економічна ефективність вирощування олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області. *Збірник наукових праць Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. 2012. Вип. 14. С. 562-566.
5. Кузьмінська Н.Л. Особливості функціонування олійно-жирової галузі України. *Економіка АПК*. 2011. № 12. С. 161-165.
6. Збарський В.К. Організаційно-економічне забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 402 с.
7. Зінчук Т.О., Романчук О.М., Усюк Т.В. Аналіз методик визначення оптимальної ставки експортного мита на насіння соняшника в контексті взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом. *Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету*. 2015. № 2(2). С. 41-52.
8. Лаврів І.М., Федів Р.Д. Аналіз експорту сільськогосподарської продукції підприємствами Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26(1). С. 16-21.

Статтю отримано: 30.09.2018 / Рецензування 15.11.2018 / Прийнято до друку: 21.12.2018

Olha Varchenko

Dr. Sc. (in Economics), Professor, Head of the Department
Department of Finance, Banking and Insurance
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: omvarchenko@ukr.net

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF FORMATION OF EXPORT POTENTIAL OF OILSEEDS IN UKRAINE

Abstract

In recent years, the relationship between the Ukrainian and world markets of oilseeds and their processing products has become more and more connected with the deepening of the processes of international division of labour and the entry of Ukraine among the world leaders in the production of seeds of oilseeds, vegetable fats and meal. Therefore, increasing the efficiency of Ukraine's foreign economic activity in relation to oil and fat products and ensuring its competitiveness on the domestic and foreign markets becomes extremely important.

The accepted methods of economic research are used for solving the problems set in the article: monographic (during the analysis of scientific and economic literature on the problem under study); theoretical generalization; observation and economic analysis (in assessing the current state and development trends of the oil and fat subcomplex); economic and statistical, comparisons; statistical groupings.

A transition to a qualitatively new technology should be made in order to increase the export potential of oilseed crops, which will lead to an increase in the efficiency of agricultural enterprises' production and economic activity. A significant role

in the development of the production of seed oilseeds should be allocated to the state agricultural policy, which involves diversification of production by increasing the variety of oilseeds grown by enterprises of the corporate sector of the agrarian economy.

We believe that an important condition for increasing the export potential of Ukraine's oilseeds is the introduction of the principles of the international system of technical regulation within the framework of the WTO by accelerating the process of harmonization of domestic operating standards in accordance with the requirements of the International Organization for Standardization; financing the development of new, harmonized with international, state standards and technical regulations on the main types of products and methods of testing its quality indicators in pursuance of the Law of Ukraine "On Standardization"; intensified work on the mutual recognition of control procedures and compliance certificates with countries that are trading partners of Ukraine; ensuring transparency and coherence with professional non-governmental organizations on all aspects.

Keywords: oil crops, vegetable fats, export, regulation, potential.

References

1. Pedorchenko, A.L. (2015). Dosvid eksportu oliinykh kultur ta produktiv yikh pererobky krain z rozvynutoiu rynkovoiou ekonomikoio [Experience of export of oilseeds and products of their processing in developed market economies]. *Ahrosvit [AgroSvit]*, 13, 37-42. [in Ukrainian]
2. Shevchenko, N.Iu. (2009). Osoblyvosti mytnoho rehuliuвання eksportu oliinykh kultur ta tovariv yikh pererobky [Features of customs regulation of export of oilseeds and products of their processing]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii* [Scientific Works of the National University of Food Technologies], 31, 112-114. [in Ukrainian]
3. Dymov, O.M. (2016). Ekonomichna efektyvnist vyrobnytstva produktsii oliinykh kultur u Khersonskii oblasti [Economic efficiency of production of oilseeds in Kherson region]. *Tavriiskyi naukovi visnyk. Ekonomichni nauky [Taurian Scientific Bulletin. Economic Sciences]*, 95, 29-38. [in Ukrainian]
4. Baidiuk, S.A. (2012). Ekonomichna efektyvnist vyroshchuvannya oliinykh kultur v silskohospodarskykh pidpriemstvakh Cherkaskoi oblasti [Economic efficiency of cultivating oilseeds in agricultural enterprises of Cherkasy region]. *Zbiryk naukovykh prats Instytutu bioenerhetychnykh kultur i tsukrovyykh buriakiv [Collection of Scientific Works of the Institute of Bioenergetic Cultures and Sugar Beet]*, 14, 562-566. [in Ukrainian]
5. Kuzminska, N.L. (2011). Osoblyvosti funktsionuvannya oliino-zhyrovoi haluzi Ukrainy [Features of the functioning of the oil and fat industry of Ukraine]. *Ekonomika APK [Economy of Agroindustrial Complex]*, 12, 161-165.
6. Zbarskyi, V.K. (2013). *Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia efektyvnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia* [Organizational and economic support of the efficiency of agricultural enterprises: monograph]. Kyiv : NNTs IAE. [in Ukrainian]
7. Zinchuk, T.O., Romanchuk, O.M., & Usiuk, T.V. (2015). Analiz metodyk vyznachennia optimalnoi stavky eksportnoho myta na nasinnia soniashnyka v konteksti vzaiemovidnosyn mizh Ukrainoio ta Yevropeiskym Soiuzom [Analysis of methods for determining the optimal rate of export duty for sunflower seeds in the context of relations between Ukraine and European Union]. *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho ahroekolohichnoho universytetu [Bulletin of Zhytomyr National Agroecological University]*, 2(2), 41-52.
8. Lavriv, I.M., & Fediv, R.D. (2018). Analiz eksportu silskohospodarskoi produktsii pidpriemstvamy Prychornomorskoho rehionu [Analysis of export of agricultural products by the enterprises of the Black Sea region]. *Prychornomorski ekonomichni studii [Black Sea Economic Studies]*, 26(1), 16-21.

Received: 09.30.2018 / Review 11.15.2018 / Accepted 12.21.2018

